

ДО 165-Ї РІЧНИЦІ ОДЕСЬКОЇ ПРАВОВОЇ ШКОЛИ

Одеського національного університету ім. І. І. Мечникова, Т. М. Додіна. На кафедрі працювали у свій час І. І. Каракаш, А. А. Льоховий, Н. П. Волік, О. О. Плотникова. Колектив кафедри пам'ятає всіх, хто працював на кафедрі, і віддає належне кожному.

Ключові слова: соціально-правовий факультет, науково-дослідна робота, забезпечення трудових прав.

У статті підкреслено, що по результатах науково-дослідної роботи викладачами кафедри публікуються монографії, підручники, навчальні посібники, науково-практичні коментарі, збірники нормативно-правових актів, навчально-методичні посібники, наукові статті. Зазначено, що кафедра розробляє надзвичайно важливу з точки зору забезпечення прав людини наукову тематику, пов'язану з правовим регулюванням трудових правовідносин і правовідносин у сфері соціального захисту в умовах ринкової економіки.

В статье подчеркивается, что в результате научно-исследовательской работы преподавателями кафедры публикуются монографии, учебники, учебные пособия, научно-практические комментарии, сборники нормативно-правовых актов, учебно-методические пособия, научные статьи. Отмечено, что кафедра разрабатывает чрезвычайно важную с точки зрения обеспечения прав человека научную тематику, связанную с правовым регулированием трудовых отношений и отношений в сфере социальной защиты в условиях рыночной экономики.

The article highlighted that as a result of research lecturer, monographs, textbooks, manuals, scientific comments, collections regulations, training manuals, research papers. Indicated that the Department develops critical from the standpoint of human rights research topics related to the legal regulation of labour relations and relations in the sphere of social protection in a market economy.

УДК 349.2+349.6

І. Каракаш,

кандидат юридичних наук, професор, завідувач кафедри аграрного, земельного та екологічного права

КАФЕДРА АГРАРНОГО, ЗЕМЕЛЬНОГО ТА ЕКОЛОГІЧНОГО ПРАВА

У різних найменуваннях кафедра аграрного, земельного та екологічного права існує більше 45 років. Протягом 20 років (1966–1986) кафедру в Одеському державному університеті ім. І. І. Мечникова очолював її засновник — доктор юридичних наук, професор Середя Іван Омелянович. Він, як мудрий педагог, визнаний вчений і талановитий організатор, доклав багато зусиль та енергії для формування складу та забезпечення

діяльності кафедри на тривалу перспективу. Принципи і традиції, закладені в основу функціонування кафедри професором І. О. Середюю, до теперішнього часу застосовуються у її діяльності.

В подальшому кафедру очолювали професори П. Р. Стависський, З. А. Павлович та О. О. Погрібний, які внесли свій вагомий внесок у її розвиток. Проте у часи їхнього керування кафедрою її чисельність не перевищувала

5–7 науковців. Це при тому, що до складу кафедри входили не тільки фахівці з аграрного, земельного та екологічного права, а і викладачі трудового права та права соціального забезпечення.

Сталого і стабільного розвитку кафедри аграрного, земельного та екологічного права набула саме за останні 15 років свого існування, спочатку у складі Одеської національної юридичної академії, а тепер у складі Національного університету «Одеська юридична академія». Такий висновок підтверджується тим фактом, що у даний час на кафедрі працює двадцять штатних працівників і три сумісника, з яких один професор, одинадцять доцентів, один ст. викладач, сім викладачів-асистентів, ст. лаборант та лаборант, а саме: професор І. І. Каракаш, доценти Н. С. Гавриш, А. Й. Годованюк, Л. А. Калишук, Є. О. Платонова, О. В. Степська, Т. Є. Харитонова, А. І. Черемнова, В. О. Юрескул, В. К. Гуревський (за сумісництвом), С. Л. Гоштинар (за сумісництвом), О. М. Пашенко (за сумісництвом), кандидат юридичних наук, ст. викладач І. Є. Чумаченко, викладачі-асистенти Л. А. Бабій, Н. Ю. Гальчинська, С. О. Гайдаржі, Х. А. Гайдаржі, К. М. Караханян, Н. І. Палій, О. М. Погорєлова, Л. М. Терлецька, ст. лаборант Л. А. Кіфоренко та лаборант О. С. Лисенко. При цьому нинішній склад кафедри існує без фахівців з трудового права та права соціального забезпечення, які свого часу були виділені у самостійну кафедру.

Структурно кафедра аграрного, земельного та екологічного права входить до складу факультету цивільної та господарської юстиції. Проте вона забезпечує підготовку бакалаврів, спеціалістів і магістрів в усіх навчальних підрозділах. Ця підготовка полягає у викладанні трьох основних (нормативних) дисциплін навчального плану за спеціальністю «Правознавство» — «Аграрне право України», «Земельне право України» та «Екологічне право України». Факультативний курс «Природноресурсове право України» викладається лише на факультеті цивільної та господарської юстиції, а також на заочних факультетах та у

навчальних підрозділах, розташованих в інших містах для студентів з цивільно-правової спеціалізації. Безумовно, в сучасний період розвитку вітчизняного правознавства пріоритетними і найбільш витребуваними із зазначених навчальних дисциплін є земельне й екологічне право. Вони викладаються з урахуванням формування ринку землі та забезпечення екологічної безпеки. Аналогічний зміст вкладається й у викладання інших навчальних курсів та спецкурсів, які забезпечуються кафедрою.

З метою забезпечення високої якості викладання дисциплін кафедри та повноцінної організації навчального процесу викладацький склад постійно працює над підготовкою та виданням навчально-методичної літератури. Так, за редакцією І. І. Каракаша був підготовлений і виданий курс лекцій «Экологическое право Украины» (Одесса: Латстар, 2001), який досі користується значним попитом серед студентів. За редакцією О. О. Погрібного та І. І. Каракаша було підготовлено і видано навчальний посібник «Земельное право Украины» (Київ: Істина, 2002); підручник «Земельне право України» (Київ: Істина, 2003) та друге видання підручника «Земельне право України» з грифом МОН України (Київ, 2009), який широко визнаний і користується попитом не тільки серед студентів, а і у певних колах спеціалістів та практичних працівників.

Авторський колектив провідних викладачів кафедри підготував і видав навчальний посібник «Природноресурсове право України» з грифом МОН України (Київ: Істина, 2005), який досі залишається єдиним виданням в незалежній Україні та за яким спеціалізуються студенти відповідних навчальних закладів. Справжньою гордістю кафедри є підручник «Екологічне право України», підготовлений провідними викладачами кафедри і виданий під керівництвом професора І. І. Каракаша (Одеса: Фенікс, 2012). Підручник повністю відповідає навчальній програмі цього курсу, що викладається у вищих юридичних закладах освіти України. Він рекомендований Міністерством ос-

віти і науки, молоді та спорту України у якості підручника з екологічного права для вищих юридичних закладів країни. Це є безперечним свідченням визнання високого професіоналізму і педагогічної майстерності науково-викладацького складу кафедри.

Слід також зазначити, що доценти Н. С. Гавриш, О. В. Глотова (Степська), В. К. Гуревський, І. І. Каракаш та А. І. Черемнова брали участь у підготовці популярної юридичної енциклопедії для юнацтва. Ними у зазначену енциклопедію написано понад 120 статей стосовно термінології аграрного, земельного, екологічного та природноресурсового права. Вони брали участь у підготовці відповідних розділів до двох видань «Введение в украинское право» за ред. С. В. Ківалова і Ю. М. Оборотова (Одесса: Юридична література, 2005 та 2009).

Науковцями кафедри, зокрема доцентом В. К. Гуревським та професором І. І. Каракашем, прокоментована значна частина Земельного кодексу України, що зазнав декілька перевидань українською та російською мовами (Харків, 2002, 2004, 2005, 2007, 2009 і 2012), та прокоментовані більше десяти глав науково-практичного коментаря «Земельний кодекс України» (Київ, 2005). Вони у даний час насправді стали настільними книгами для юристів-практиків. Крім цього, доцент Т. Є. Харитонова брала участь у підготовці науково-практичного коментаря «Цивільний кодекс України» (Одеса, 2006 та Київ, 2008) українською та російською мовами.

Викладацький склад кафедри постійно займається науково-методичною роботою з підготовки та видання відповідних розробок. Найбільш витребуваними минулими виданнями по теперішній час є: науково-методичні рекомендації щодо написання та оформлення курсових, дипломних і магістерських робіт з дисциплін кафедри, підготовлені доцентами Н. С. Гавриш, Т. Є. Харитонovou та А. І. Черемновою (Одеса, 2004 та 2009); «Земельне право України»: бібліографія, підготовлена доцентом В. К. Гуревським і про-

фесором І. І. Каракашем (Одеса, 2006) та інші видання.

Провідним складом викладачів кафедри під керівництвом його завідувача написані та видані три комплексних навчально-методичних посібники: Екологічне право України / [Каракаш І. І., Черемнова А. І., Чумаченко І. Є., Юрескул В. О.]. — Одеса, 2010; Земельне право України / [Каракаш І. І., Годованюк А. Й., Платонова Є. О., Степська О. В., Харитонова Т. Є.]. — Одеса, 2011; Природноресурсове право України / [Каракаш І. І.]. — Одеса, 2012. Їх загальний обсяг складає понад 35 д/а. Вказані видання у даний час є найбільш популярними серед студентів денної форми навчання.

Викладацьким складом кафедри періодично переглядаються та докорінно оновлюються програми навчальних курсів та спецкурсів. Так, у 2010/11 навчальному році за рекомендацією кафедри і рішенням вченої ради університету в навчальні плани введені та успішно читаються оновлені спецкурси з актуальних проблем основних навчальних дисциплін та наукової спеціальності, зокрема: «Набуття і реалізація прав на землю в Україні» (І. І. Каракаш); «Правове забезпечення управління земельним фондом в Україні» (О. В. Степська, Т. Є. Харитонова); «Соціально-правові проблеми екології в Україні» (І. І. Каракаш, А. І. Черемнова).

У 2011/12 навчальному році введено факультативний спецкурс з міжнародно-правової охорони навколишнього природного середовища, який успішно викладається доцентом В. О. Юрескул на англійській мові за оновленою програмою (Karakash I. I., Yureskul V. O. Environmental Protection under International Law. — Odessa, 2011). В 2012/13 навчальному році рекомендовано введення факультативного спецкурсу «Гарантії прав на землю в Україні», який має читати англійською мовою викладач кафедри, кандидат юридичних наук Н. Ю. Гальчинська.

За п'ятнадцять років існування кафедри у складі Одеської національної юридичної академії та Національного

університету «Одеська юридична академія» суттєво зросла результативність та змістовний рівень науково-дослідної роботи. При цьому за зазначений період не тільки збереглася традиція підготовки науково-педагогічних кадрів, а і суттєво поширилась їх підготовка як для університету та його підрозділів у інших містах, так і для ВНЗ м. Одеси і південного регіону України. Саме у цей період на кафедрі з актуальних проблем аграрного, земельного та екологічного права підготовлено і захищено у спеціалізованих вчених радах відповідних навчальних та наукових установ понад 20 кандидатських дисертацій та одна докторська дисертація.

На початковому етапі заснування та становлення Одеської державної юридичної академії захистили кандидатські дисертації такі науковці: аспірант В. К. Гуревський на тему «Право приватної власності громадян України на землі сільськогосподарського призначення», науковий керівник професор О. О. Погрібний (Київ, 1999); аспірант О. М. Пащенко на тему «Розвиток і кодифікація земельного законодавства України», науковий керівник професор О. О. Погрібний (Київ, 2001); здобувачка Н. С. Гавриш на тему «Відповідальність за забруднення та засмічення ґрунтів в Україні», науковий керівник професор О. О. Погрібний (Київ, 2001); аспірант Л. О. Бондар на тему «Правові засади здійснення екологічно небезпечної діяльності в Україні», науковий керівник професор О. О. Погрібний (Київ, 2001); здобувач А. В. Луначенко на тему «Правовий режим земель сільськогосподарського призначення, які належать громадянам на праві власності», науковий керівник професор О. О. Погрібний (Київ, 2002); аспірантка О. В. Глотова на тему «Правове регулювання правочинів щодо земельних ділянок в Україні», науковий керівник професор О. О. Погрібний (Київ, 2003); здобувачка В. Д. Сидор на тему «Правові засади застави земельних ділянок сільськогосподарського призначення в Україні» (достроково), науковий керівник доцент В. К. Гуревський (Київ,

2005). Нині більшість з них є визнаними вченими-юристами, чії прізвища добре відомі юридичній спільноті країни.

За останнє п'ятиріччя кандидатські дисертації захистили: аспірантка Є. О. Іванова (Платонова) на тему «Правове регулювання використання земель житлової та громадської забудови у містах України», науковий керівник професор І. І. Каракаш (Харків, 2007); здобувач А. Г. Арнаут на тему «Земельна реформа в Україні та Румунії: порівняльний аналіз законодавства» (достроково), науковий керівник професор І. І. Каракаш (Київ, 2007); аспірантка Г. М. Беженар на тему «Правове регулювання використання земель сільськогосподарського призначення для ведення товарного сільськогосподарського виробництва», науковий керівник доцент В. К. Гуревський (Київ, 2007); аспірантка Н. В. Локтева на тему «Правове регулювання комплексного використання водних ресурсів Дніпровського басейну» (достроково), науковий керівник професор І. І. Каракаш (Київ, 2007); аспірант А. І. Годованюк на тему «Правовий режим земель природно-заповідного фонду», науковий керівник доцент В. К. Гуревський (Київ, 2008); аспірантка В. О. Юрескул на тему «Правове регулювання поводження з побутовими відходами в Україні» (достроково), науковий керівник професор І. І. Каракаш (Київ, 2008); здобувачка С. Л. Гоштинар на тему «Правове регулювання ведення державного земельного кадастру в Україні», науковий керівник доцент В. К. Гуревський (Київ, 2008); здобувач А. І. Ріпенко на тему «Правове регулювання використання земель житлової та громадської забудови для благоустрою» (достроково), науковий керівник професор І. І. Каракаш (Київ, 2010); аспірантка Н. В. Фролова на тему «Правова охорона водно-болотних угідь загальнодержавного та міжнародного значення», науковий керівник доцент В. К. Гуревський (Донецьк, 2010). У даний час більшість з них складає молоде покоління викладацького складу кафедри.

Плідним на захист кандидатських дисертацій, підготовлених на кафедрі, ви-

ДО 165-Ї РІЧНИЦІ ОДЕСЬКОЇ ПРАВОВОЇ ШКОЛИ

явився 2011 рік, коли відбулося чотири захисти. Так, протягом зазначеного року кандидатські дисертації захистили: здобувачка Л. А. Калишук на тему «Юридичні способи захисту екологічних прав громадян України», науковий керівник доцент А. І. Черемнова (Донецьк, 2011); аспірантка Н. Ю. Гальчинська на тему «Правовий режим земель промислових зон в Україні», науковий керівник доцент В. К. Гуревський (Харків, 2011); здобувачка Н. І. Палій на тему «Правове регулювання використання та охорони земель рекреаційного призначення», науковий керівник професор І. І. Каракаш (Київ, 2011); аспірант А. Ю. Макаренко на тему «Правовий режим земель, наданих для використання надр», науковий керівник професор І. І. Каракаш (Донецьк, 2011).

У поточному році здобувачка І. Є. Чумаченко успішно захистила кандидатську дисертацію на тему «Правове регулювання державного контролю за використанням та охороною водних об'єктів в Україні», науковий керівник професор І. І. Каракаш (Київ, 2012). Співробітники кафедри пишуться тим, що 19 вересня 2012 року в спецраді Інституту держави і права ім. В. М. Корецького НАН України блискуче захищена докторська дисертація за спеціальністю 12.00.06 доцентом В. Д. Сидор на тему «Теоретичні проблеми розвитку земельного законодавства України», яка виконана на кафедрі. Вона по суті є третьою докторською дисертацією, яка підготовлена на кафедрі за майже півстоліття її існування, після дисертацій І. О. Середи та П. Р. Ставицького.

У даний час на кафедрі ведеться підготовка шести аспірантів денної та заочної форм навчання та чотирьох здобувачів за спеціальністю 12.00.06 — земельне, аграрне, екологічне та природоресурсне право. Над своїми кандидатськими дисертаціями успішно працюють аспіранти П. А. Березинський, Х. А. Гайдаржі та Н. І. Данилко, асистенти Л. А. Бабій і Л. М. Терлецька, а також здобувачки Р. М. Басай та Ю. В. Кондратенко.

За академічний період існування кафедри аграрного, земельного та еколо-

гічного права суттєво активізувалася її видавнича діяльність. Юридична академія всіляко стимулювала підготовку та видання наукових праць викладачів кафедри. При підтримці вченої ради академії були опубліковані такі монографічні видання: Каракаш І. І. Региональное сотрудничество государств в области охраны морской среды: научно-практическое издание (в соавторстве). — Одесса: Латстар, 2001; Гуревський В. К. Право приватної власності громадян України на землі сільськогосподарського призначення. — Одеса: Астропринт, 2000; Каракаш І. І. Право собственности на землю и право землепользования в Украине: научно-практическое издание. — Киев: Истина, 2004; Сидор В. Д. Правове регулювання застави земельних ділянок сільськогосподарського призначення в Україні. — Одеса, 2005; Каракаш І. І. Правовое регулирование аграрно-земельных и природоресурсово-экологических отношений: сборник избранных статей и докладов (1997–2007). — Одесса: Феникс, 2007; Гаврик Н. С. Правова охорона ґрунтів в Україні. — Одеса, 2008; Глотова О. В. Правове регулювання угод із земельними ділянками в Україні. — Одеса, 2008; видання досліджень професора Середи І. О. Избранные учебно-научные труды: антология юридической мысли. — Одесса: Феникс, 2008.

У зв'язку із затвердженням вченою радою загальної університетської теми науково-дослідної роботи «Теоретичні та практичні проблеми забезпечення сталого розвитку української державності та права» на 2011–2015 роки кафедрою на зазначений період заплановано проведення наукових досліджень з теми: «Правове забезпечення сталого розвитку земельних та екологічних відносин у південному регіоні України». З кафедральної теми наукового дослідження вже опубліковані монографії: Сидор В. Д. Земельне законодавство України: сучасний стан та перспективи розвитку. — Київ: Юридична думка, 2011; Юрескул В. О. Правове регулювання поводження з побутовими відходами в Україні. — Одеса: Фенікс, 2012.

усунення порушень вимог законів «Про місцеве самоврядування в Україні», «Про охорону атмосферного повітря» та «Про охорону навколишнього природного середовища» стосовно забруднюючих запахів у м. Одесі тощо.

Фахівці кафедри неодноразово брали участь у підготовці висновків за зверненнями Конституційного Суду України. Такі висновки надавались: стосовно конституційного подання Президента України щодо визнання таким, що не відповідає Конституції України (є неконституційним), Закон України «Про внесення змін до Земельного кодексу України щодо заборони продажу земель сільськогосподарського призначення до прийняття відповідних законодавчих актів» № 490 від 19 грудня 2006 року; стосовно конституційного подання Президента України щодо відповідності Конституції України (конституційності) постанови Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку проведення у 2008 році земельних аукціонів» № 334 від 17 квітня 2008 року; щодо конституційного подання народних депутатів України стосовно відповідності положень ст. 13 і ч. 2 ст. 16 Кодексу України про надра та ч. 3 ст. 38 Закону «Про охорону навколишнього природного середовища» положенням Конституції України»; стосовно конституційного подання Голови Вищого адміністративного суду України від 2 липня 2009 року щодо офіційного тлумачення положень ст. 12 Земельного кодексу України та на інші звернення. Всі вони були взяті за основу при ухваленні відповідних рішень Конституційним Судом України.

З метою розробки концептуальних проектів та конкретних пропозицій з реформування аграрних, земельних, екологічних і природноресурсових відносин науковців кафедри часто включали у робочі групи і дорадчі комісії різного рівня. Це мало місце, наприклад: при проведенні експертно-правової обґрунтованості проектування та будівництва судноплавного шляху «Дунай — Чорне море»; при проведенні правової експертизи щодо скидання ізольованого баласту з морських суден; при розробці

проектів «Програми відродження водного басейну Куяльницького лиману» та Положення про Басейнову раду Куяльницького лиману тощо.

Кафедра у даний час підтримує активні науково-творчі зв'язки із спорідненими кафедрами Київського національного університету ім. Тараса Шевченка, Львівського національного університету ім. Івана Франка, Національного університету «Юридична академія України ім. Ярослава Мудрого», Національного університету біоресурсів і природокористування при Кабінеті Міністрів України, а також секторами і відділами Інституту держави і права ім. В. М. Корецького НАН України. Такі зв'язки щороку поширюються і зміцнюються на науководослідницькій, навчально-методичній та видавничій основі.

Викладене вище надає переконливі підстави для узагальненого висновку, що формування аграрно-земельно-екологічної наукової школи права відбулося протягом останніх півтора десятиріч, тобто саме у період функціонування кафедри аграрного, земельного та екологічного права у складі Одеської державної юридичної академії, Одеської національної юридичної академії та Національного університету «Одеська юридична академія». Вона настільки зміцнилась і стабілізувалась, що набула сталого розвитку, що у даний час визнається усіма провідними профільними науково-правовим школам країни. Тепер вже ніщо не заважатиме подальшому розвитку й удосконаленню цієї науково-правової школи у складі та за підтримкою Національного університету «Одеська юридична академія».

Ключові слова: кафедра, навчальна робота, підручники, навчальні посібники, наукова робота, захист дисертацій.

Розглядаються питання утворення, становлення та розвитку кафедри аграрного, земельного та екологічного права, визначається її персональний та науково-педагогічний склад у різні періоди. Особлива увага приділяється «академічному»

періоду розвитку і діяльності кафедри за 15 років у складі Одеської національної юридичної академії, і особливо в останні роки у складі Національного університету «Одеська юридична академія».

Рассматриваются вопросы создания, становления и развития кафедры аграрного, земельного и экологического права, определяется её персональный и научно-педагогический состав в разные периоды. Особое внимание уделяется «академическому» периоду развития и деятельности кафедры за 15 лет в составе Одесской националь-

ной юридической академии, и особенно в последние годы в составе Национального университета «Одесская юридическая академия».

The problems of creation, formation and development of the department of agricultural, land and environmental law, is determined by its personal and teaching staff in different periods. Special attention is given to the «academic» period of development of the department for 15 years as part of the Odessa National Academy of Law, and especially in recent years as part of the National University «Odessa Law Academy».

УДК 343.2

В. Туляков,

доктор юридичних наук, професор, член-кореспондент НАПрН України,
проректор з міжнародних зв'язків, завідувач кафедри кримінального права

КАФЕДРА КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВА

Школа кримінального права Національного університету «Одеська юридична академія» реалізується у сукупності наукових творів, ідей, розробок, початок яким було закладено у працях колективу кафедри криміналістики, кримінального права та процесу Одеського державного університету ім. І. І. Мечникова під керівництвом професора В. П. Колмакова, доцента І. В. Михайлова, професора Є. В. Додіна, професора Л. В. Багрій-Шахматова.

Саме ця кафедра, її колектив із створенням Одеської державної юридичної академії стали родоначальниками цілого комплексу кафедр кримінального профілю нашого університету в грудні 1997 року.

На кафедрі працюють викладачі, які мають великий досвід практичної діяльності в органах суду, прокуратури і внутрішніх справ, а також багаторічний досвід роботи у вищих навчальних закладах, що володіють високими знан-

нями, уміннями і навиками наукової й навчально-методичної діяльності.

З 1980 року кафедру очолював заслужений діяч науки і техніки України, доктор юридичних наук, професор Леонід Васильович Багрій-Шахматов, засновник та лідер сучасної школи кримінального права в Одесі. Л. Багрій-Шахматов опублікував більш 600 наукових та науково-методичних праць з питань кримінального права та кримінології, кримінально-виконавчого права. Під його керівництвом захистили кандидатські дисертації 86 кандидатів наук, з яких 12 стали професорами. Саме його праці «Система уголовных наказаний и исправительно-трудовое право» (М., 1969), «Теоретические проблемы классификации уголовных наказаний» (Воронеж, 1971), «Уголовная ответственность и наказание» (Минск, 1976) є класикою сучасної кримінально-правової доктрини у галузі теорії кримінальної відповідальності та покарання.